

Olga Arent

Porwanie lub przetrzymywanie dla okupu według Kodeksu kanonów Kościołów wschodnich z 1990 r.

Civitas et Lex nr 4, 49-58

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

PRAWO KANONICZNE / CANON LAW

OLGA ARENT

PORWANIE LUB PRZETRZYMYWANIE DLA OKUPU WEDŁUG KODEKSU KANONÓW KOŚCIOŁÓW WSCHODNICH Z 1990 ROKU

Wstęp

Czyn porwania lub przetrzymywania dla okupu w Kodeksie kanonów Kościołów wschodnich z roku 1990 (KKKW 1990) może być kwalifikowany jako przestępstwo na podstawie kan. 1445 § 1 i 2 KKKW 1990 lub w oparciu o przepis kan. 1451 tegoż kodeksu. Pierwszy z tych kanonów określa przestępstwo użycia przymusu fizycznego wobec biskupa lub wyrządzenia mu innej poważnej zniewagi. Natomiast drugi z nich dotyczy uprowadzenia lub niesprawiedliwego zatrzymania człowieka, jego zranienia, okaleczenia bądź dręczenia go torturami fizycznymi lub psychicznymi.

1. Ochrona karna przewidziana w kan. 1445 KKKW 1990

Kan. 1445 KKKW 1990 stanowi:

- „§ 1. Kto użył przymusu fizycznego wobec biskupa lub wyrządził mu inną zniewagę, powinien zostać ukarany odpowiednią karą, nie wykluczając, jeśli jest duchownym, depozycji; jeżeli zaś popełnił to przestępstwo wobec metropolity, patriarchy lub samego Biskupa Rzymskiego, winny powinien zostać ukarany ekskomuniką większą, której odpuszczenie w ostatnim przypadku zarezerwowane zostało samemu papieżowi.
- § 2. Kto uczynił to wobec innego duchownego, zakonnika, członka stowarzyszenia życia wspólnego na wzór zakonników lub wobec świeckiego aktualnie wykonującego zadanie kościelne, ma być ukarany odpowiednią karą”¹.

OLGA ARENT, mgr prawa, absolwentka Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego oraz L.L.M. in Comparative Law w Levin Collage of Law University of Florida; e-mail: olga.arent@gmail.com

¹ Can. 1445 CEO 1990, § 1: „Qui vim physicam in Episcopum adhibuit vel aliam gravem iniuriam in ipsum iniecit, congrua poena puniatur non exclusa, si clericus est, depositione; si vero idem delictum in Metropolitam, Patriarcham vel immo Romanum Pontificem commissum est, reus

1.1. Dobro prawnie chronione

Określenie dobra prawnie chronionego w KKKW 1990 jest znacznie utrudnione, ponieważ nie zawiera on systematyki przestępstw z podziałem na tytuły uwzględniające w swojej nazwie rodzajowe dobra prawnie chronione, jak to ma miejsce w KPK 1983 czy w państwowych kodeksach karnych.

W swojej treści kan. 1445 § 1 i 2 KKKW 1990 jest zbliżony do kan. 1370 § 1–3 KPK 1983 i kan. 2343 § 1 n. 1 i § 3 KPK 1917². Na tej podstawie można wnosić, że dobrem prawnie chronionym w omawianym kan. 1445 § 1 i 2 KKKW 1990 jest to samo dobro, które stanowi przedmiot ochrony we wspomnianych kanonach KPK 1917 i KPK 1983. Zważywszy na to, jak i na treść analizowanego kan. 1445 KKKW 1990 należy stwierdzić, iż dobrem tym jest ochrona autorytetu kościelnego i swobody działania każdej osoby pełniącej funkcję kościelną, nie tylko duchownych różnych stopni, zakonników i innych osób konsekrowanych, lecz również osób świeckich.

Objęcie ochroną prawną w tym kanonie autorytetu i wolności działania osób świeckich, które wykonują zadania kościelne, świadczy o większym wyczuciu eklezjalnym twórców tego kodeksu i całkowicie zrywa z mentalnością uprzywilejowanego traktowania w Kościele katolickim duchownych i zakonników.

1.2. Znamiona strony przedmiotowej czynu zabronionego

1.2.1. Podmiot przestępstwa – sprawca

Analogicznie jak w Kodeksie prawa kanonicznego z 1983 r. podmiotem przestępstwa określonego w kan. 1445 § 1 i 2 KKKW 1990 jest każdy człowiek zdalny do popełnienia przestępstwa. Wskazuje na to w sposób wyraźny użyty w tym kanonie zaimek osobowy *qui* (kto). W kontekście kan. 1490 § 1 KKKW 1990³ zaimek ten odnosi się jednak tylko do osób podległych prawu kanonicznemu, czyli do ochrzczonych w Kościele katolickim lub do niego przyjętych, którzy posiadają wystarczające używanie rozumu i ukończyli 14 rok życia (kan. 1413 KKKW 1990)⁴. Prawo wspólne katolickich Kościołów wschodnich jest zatem

puniatur excommunicatione maiore, cuius remissio in ultimo casu ipsi Romano Pontifici est reservata. § 2: Qui id egit in alium clericum, religiosum, sodalem societatis vitae communis ad instar religiosorum vel in laicum, qui actu munus ecclesiasticum exercet, congrua poena puniatur”.

² Can. 2343 CIC 1917, § 1: „Qui violentas manus in personam Romani Pontificis iniecerit: n.1. Excommunicationem contrahit latae sententiae Sedi Apostolicae specialissimo modo reservatam; et est ipso facto vitandus; §3. Qui in personam Patriarchae, Archiepiscopi, Episcopi etiam titularis tantum, incurrit in excommunicationem latae sententiae Sedi Apostolicae speciali modo reservatam”.

³ Kan. 1490 KKKW 1990: „Ustawom czysto kościelnym podlegają ochrzczeni w Kościele katolickim lub do niego przyjęci, którzy jednak posiadają wystarczające używanie rozumu oraz – jeśli ustawa czego innego wyraźnie nie zastrzega – ukończyli siódmy rok życia”; Can. 1490 CCEO 1990: „Legibus mere ecclesiasticis tenentur baptizati in Ecclesia catholica vel in eandem recepti, quique sufficientem usum rationis habent et, nisi aliter iure expresse cavetur, septimum aetatis annum expleverunt”.

⁴ Kan. 1413, § 1 KKKW 1990: „Nie podlega żadnej karze ten, kto nie ukończył czternastego roku życia. § 2. Kto zaś popełnił przestępstwo pomiędzy czternastym a osiemnastym rokiem życia

bardziej rygorystyczne zarówno od prawa kanonicznego dla Kościoła katolickiego obrządku łacińskiego, które granicę wieku, po przekroczeniu której sprawca czynu zabronionego podlega odpowiedzialności karnej, łączy z ukończeniem przez niego lat szesnastu, jak również polskiego prawa karnego, które także poczytalność karną wiąże z osobami, które ukończyły szesnasty rok życia.

1.2.2. Przedmiot bezpośredniego działania – ofiara

W pierwszym rzędzie przedmiotem bezpośredniego działania sprawcy przestępstwa z kan. 1445 KKKW 1990 może być osoba biskupa, która z racji przyjętych święceń biskupich i otrzymaniu *communio* od Biskupa Rzymu cieszy się w Kościele katolickim szczególnym autorytetem. Oczywiście autorytet poszczególnych biskupów jest większy lub mniejszy w zależności od piastowanych w Kościele katolickim urzędów i godności. Prawodawca kościelny podkreśla w § 1 omawianego kanonu, że wyższy autorytet od biskupa tytularnego czy eparchialnego ma biskup metropolita. Z kolei wyższym autorytetem od biskupa metropolity cieszy się patriarcha, zaś najwyższy posiada Biskup Rzymu.

W świetle kan. 1445 § 2 KKKW 1990 katolik może dopuścić się przestępstwa użycia siły fizycznej lub wyrządzenia innej zniewagi również wobec innych duchownych, zakonników obojga płci⁵, członków stowarzyszeń życia wspólnego na wzór zakonników lub wobec wiernych świeckich wykonujących zadanie kościelne.

1.2.3. Znamiona czynności sprawczej

W kan. 1445 § 1 i 2 KKKW 1990 występują łącznie trzy znamiona czynności sprawczej. Dwa w normie sankcjonowanej zawartej w jego § 1 i jedno w normie sankcjonowanej wynikającej z § 2 tegoż kanonu. Są to znamiona czasownikowe występujące w wyrażeniach „*vim physicam adhibuit*” (użył siły fizycznej), „*aliam gravem iniuriam iniecit*” (wyrządził inną ciężką zniewagę) oraz „*id egit*” (uczynił to). Wszystkie one sprowadzają się, jak słusznie podkreśla Pio V. Pinto, do tzw. zniewagi realnej polegającej przede wszystkim na użyciu siły fizycznej wobec osoby – weryfikujące się nie tylko przez zadanie ciosu, lecz także, kiedy ogranicza się wolność osoby, np. na skutek bezprawnego uwięzienia. Ze zniewagą realną jest zrównana każda inna ciężka zniewaga wyrządzona człowiekowi, jak np. pomówienie lub obelga ciężko naruszające godność danej osoby⁶.

może zostać ukarany tylko karami nie powodującymi pozbawienia jakiegokolwiek dobra, chyba że Biskup eparchialny lub sędzia w szczególnych przypadkach co innego uzna za lepsze dla jego poprawy”; „Nulli poenae est obnoxius, qui decimum quartum aetatis annum non explevit”.

⁵ W myśl kan. 1505 KKKW 1990 rodzaj męski użyty w przepisach odnosi się także do rodzaju żeńskiego, chyba że co innego zastrzega prawo lub wynika z natury rzeczy.

⁶ P.V. Pinto, *Commento al Codice dei Canonici delle Chiese Orientali*, Watykan 2001, s. 1138–1139; „Il can. 1445 configura il delitto di ingiuria reale... Il delitto di ingiuria reale consiste anzitutto nell'uso della violenza fisica contro la persona: questo si verifica non solo quando vi sono le percosse, ma anche quando si imedisce la liberta dlla persona, come per es. Nel sequestro, nella

Należy zaznaczyć, że znamiona czynności sprawczej zostały określone w taki sposób, iż czyn je wyczerpujący może polegać także na uprowadzeniu osoby piastującej urząd kościelny lub inne zadanie kościelne bądź wykonującej określoną funkcję kościelną albo na bezprawnym jej przetrzymywaniu z jakimkolwiek motywem lub bez specjalnego motywu. Dlatego uprowadzenie dla okupu lub przetrzymywanie takiej osoby w celu zmuszenia jej do uiszczenia określonego ekwiwalentu za swoje uwolnienie mieści się jak najbardziej w opisie czynu zabronionego analizowanego kan. 1445 § 1 i 2 KKKW 1990.

1.2.4. Okoliczności modalne

Kanon 1445 KKKW 1990 zawiera jedną okoliczność modalną, która winna wystąpić w zachowaniu sprawcy. Działanie sprawcy musi spowodować poważną zniewagę realną „*gravem iniuriam*” (ciężką zniewagę), tzn. zarówno użycie siły wobec piastuna władzy lub zadania kościelnego będącego ofiarą, jak i inne działanie wyczerpujące znamiona czynu zabronionego w tym kanonie musi ciężko znieważać tę osobę.

Należy podkreślić, że zniewaga wyrządzona duchownym niższym, zakonnikom, członkom stowarzyszenia życia wspólnego na wzór zakonników lub wobec świeckich wykonujących zadania kościelne w katolickich Kościołach wschodnich nie wymaga od sprawcy działania z motywu pogardy dla wiary, Kościoła, władzy lub posługi kościelnej – jak to przewiduje kan. 1370 § 3 KPK 1983.

Ocena wagi znieważenia wyrażonego w jakiejś formie przymusu fizycznego lub w inny sposób należy do sędziego kościelnego, bez względu na subiektywny stosunek ofiary do wyrządzonej jej realnej zniewagi.

1.3. Znamiona strony podmiotowej czynu zabronionego

W myśl kan. 1414 § 1 KKKW 1990 karom w katolickich Kościołach wschodnich podlega tylko ten, kto naruszył ustawę karną lub nakaz karny albo umyślnie, albo z ciężkiego zawinonego zaniedbania należytej staranności, albo z ciężkiej zawinionej ignorancji co do ustawy lub nakazu⁷.

W prawie wspólnym katolickich Kościołów wschodnich obowiązuje domniemanie prawne, że zewnętrzne naruszenie ustawy karnej lub nakazu karnego było umyślne, dopóki nie udowodni się czegoś przeciwnego; co do pozostałych ustaw lub nakazów domniemywa się jedynie wtedy, gdy ustawa lub nakaz powtórnie zostały naruszone po upomnieniu karnym⁸.

prigione, nella privazione della liberta. All'ingiuria reale e equiparata qualsiasi altra grave iniuria contro la persona: come per es. l'offesa e l'insulto gravemente lesivi della dignita della persona”.

⁷ Can. 1414, § 1 CCEO 1990: „Poenis is tantum subicitur, qui legem poenalem vel praeceptum poenale violavit aut deliberate aut ex graviter culpabili omissione debita diligentiae aut ex graviter culpabili ignorantia legis vel praecepti”.

⁸ Can. 1414, § 2 CCEO 1990: „Posita externa legis poenalis vel praecepti poenalis violatione praesumitur eam deliberate factam esse, donec contrarium probetur; in ceteris legibus vel praeceptis id praesumitur tantummodo, si lex vel praeceptum iterum post monitionem poenalem violator”.

Należy podkreślić, że takie domniemanie miało miejsce także w Kodeksie prawa kanoniczego z 1917 r. (kan. 2200 § 2 KPK 1917).

Tym samym rozwiązanie prawne przyjęte w KKKW 1990 różni się od przyjętego w kan. 1321 KPK 1983, a także w prawie międzynarodowym i we współczesnych kodeksach karnych. Prawo polskie stanowi w tym względzie, że oskarżonego uważa się za niewinnego, dopóki wina jego nie zostanie udowodniona i stwierdzona prawomocnym wyrokiem sądu⁹.

Biorąc pod uwagę powyższe, należy stwierdzić, że przestępstwo pozbawienia wolności przez uprowadzenie lub zatrzymanie jest przestępstwem skutkowym, które może być popełnione wyłącznie z winą umyślną. Wskazuje na to znamie modalne sposobu dokonania zniewagi realnej, a mianowicie konieczność użycia przymusu fizycznego.

1.4. Zagrożenie karą i środkami karnymi

Sprawca przestępstwa określonego w kan. 1445 § 1 i 2 KKKW 1990 jest karany adekwatnie do ciężkości zniewagi i stopnia godności osoby, wobec której dopuścił się nadużycia wyczerpującego znamiona omawianego przestępstwa¹⁰.

Jeżeli zamach przestępny został dokonany na biskupie, kara przewidziana za tego rodzaju naruszenie jest obligatoryjna, ale nieokreślona. W związku z tym sędzia kościelny musi sam zdecydować o rodzaju wymierzonej kary.

Gdyby tego rodzaju czynu dokonał duchowny, to do wymierzonej kary sędzia kościelny może dołączyć także karę depozycji, jeżeli wymaga tego waga naruszenia normy prawnej.

Jeżeli natomiast ofiarą działania sprawcy byłby metropolita, patriarcha lub papież, sprawcy grozi obligatoryjny wymiar kary ekskomuniki większej, z tym zastrzeżeniem, że w przypadku papieża zwolnienie z niej zarezerwowane jest Stolicy Apostolskiej.

Jeżeli zaś ofiarą jest duchowny niższy (kapłan lub diakon), zakonnik, członek społeczności życia wspólnego na wzór zakonników¹¹ lub osoba świecka wykonująca zadanie kościelne, sędzia kościelny winien wymierzyć sprawcy karę obligatoryjną, ale nieokreśloną¹².

Warto wskazać, że gdyby sprawcą tego przestępstwa była osoba pomiędzy 14 a 18 rokiem życia, to może on zostać ukarany karami, które nie powodują pozbawienia żadnego dobra, chyba że biskup eparchialny lub sędzia kościelny w szczególnych przypadkach co innego uzna za lepsze dla jego poprawy¹³.

⁹ Art. 5, § 1 k.p.k.: „Oskarżonego uważa się za niewinnego, dopóki wina jego nie zostanie udowodniona i stwierdzona prawomocnym wyrokiem”.

¹⁰ Zob. hasło *poenae*, w: I. Żużek, *Index analyticus Codicis Canonum Ecclesiarum Orientalum*, Roma 1992, s. 258–259.

¹¹ Kan. 554, § 1 KKKW 1990: „Stowarzyszeniem życia wspólnego na wzór zakonników jest instytut, w którym członkowie przyrzekają rady ewangeliczne przez jakiś święty węzeł, ale nie poprzez śluby zakonne i naśladują sposób życia stanu zakonnego, pod kierownictwem przełożonych, według statutów”.

¹² P.V. Pinto, dz. cyt., s. 1139.

¹³ Zob. kan. 1414, § 2 KKKW 1990.

2. Ochrona karna przewidziana w kan. 1451 KKKW 1990

Kan. 1451 KKKW 1990 stanowi, że:

„Kto uprowadził człowieka albo go niesprawiedliwie zatrzymał, ciężko ranił lub okaleczył, dręczył go torturami fizycznymi lub psychicznymi, ma być ukarany odpowiednią karą nie wyłączając kary ekskomuniki większej”¹⁴.

2.1. Dobro prawnie chronione

Kanon 1451 KKKW 1990 w swojej treści nawiązuje zarówno do przepisu kan. 2354 KPK 1917, jak i do kan. 1397 KPK 1983.

Jeżeli chodzi o Kodeks prawa kanonicznego z 1917 r., przypomnieć należy, że prawodawca kościelny określił w kan. 2354 § 1 i 2 cały szereg przestępstw, m.in. przestępstwo uprowadzenia osoby niedojrzałej bez względu na płeć i z jakiegokolwiek motywu, które zamieścił w tytule XIV „*De delictis contra vitam, libertatem, proprietatem, bonam famam ac bonos mores*” („O przestępstwach przeciwko życiu, wolności, własności, dobremu imieniu i dobremu obyczajom”) – obejmującym kan. 2350–2359 KPK 1917. Wskazać przy tym należy, że kan. 2352–2354 KPK 1917 dotyczyły naruszenia wolności, zatem wynika z tego, iż dobrem chronionym w tym przypadku była wolność osobista człowieka. Z tym zastrzeżeniem, że w kan. 2354 KPK 1917 chodziło o wolność w znaczeniu fizycznym.

Podobnie w kan. 1397 KPK 1983 dobrem prawnie chronionym jest także oprócz życia człowieka – jego wolność.

Biorąc zatem pod uwagę podobieństwo treściowe kan. 1451 KKKW 1990 do kan. 2354 KPK 1917 i 1397 KPK 1983, należy przyjąć, że dobrem chronionym, którego naruszenie penalizuje omawiany kanon, jest wolność człowieka. Zaznaczyć jednak należy, że nie chodzi w nim wyłącznie o wolność w znaczeniu fizycznym, ale również o wolność w znaczeniu psychicznym. Innymi słowy, w tym kanonie w ochronę nie jest brana jedynie wolność przemieszczania się, ale również wolność w wyborze środków działania (*liberats eligendi*), jak i wolność w działaniu (*libertas agendi*), której sprzeciwia się każda forma przymusu, czy to fizycznego, czy psychicznego.

Zdaniem P. V. Pinto określone w kan. 1451 KKKW 1990 przestępstwa są czynami przeciwko wolności i integralności osoby. Jego słusznym zdaniem kanon ten zawiera serię przestępstw, które ogólnie naruszają wolność osoby lub jej integralność fizyczną i moralną¹⁵.

¹⁴ Can. 1451 CEO 1990: „Qui hominem rapuit aut iniuste detinet, graviter vulneravit vel mutilavit, ei torturam physicam vel psychicam intulit, congrua poena puniatur non exclusa excommunicatione maiore”.

¹⁵ P.V. Pinto, dz. cyt., s. 1143: „Delitti contro la liberta e l'integrita della persona. Il can. 1451 contiene una serie di delitti che hanno in comune il fatto che si limita ingiustamente la liberta della persona o addirittura si lede la sua integrita fisica e morale. Si vede un tentativo del CEO di tenere presenti anche alcune forme di aggressione alla persona che devono essere punite”.

2.2. Znamiona strony przedmiotowej czynu zabronionego

2.2.1. Podmiot przestępstwa – sprawca

Przestępstwo określone w kan. 1451 KKKW 1990 może popełnić każdy, kto podlega ustawom karnym w katolickich Kościołach wschodnich i jest zdalny do ponoszenia odpowiedzialności karnej. W tym sensie jest to przestępstwo powszechne. Upewnia w takiej interpretacji omawianego kanonu znamię podmiotu przestępstwa wyrażone za pomocą zaimka osobowego *qui* (kto).

2.2.2. Przedmiot bezpośredniego działania – ofiara

Przedmiotem bezpośredniego działania jest człowiek. Kanon 1451 KKKW 1990 nie stawia w tym zakresie żadnych ograniczeń. W odróżnieniu od kan. 2354 § 1 KPK 1917 penalizuje on zamach na wolność nie tylko człowieka nie-dojrzałego obojga płci, lecz na wolność każdej osoby ludzkiej niezależnie od jej przymiotów osobistych. Przedmiot bezpośredniego działania jest zatem taki sam, jaki wynika z treści kan. 1397 KPK 1983.

2.2.3. Znamiona czynności sprawczej

Kanon 1451 KKKW 1990 zawiera kilka znamion czynności sprawczych. Każda z tych czynności konstituuje odrębne przestępstwo.

(1) Pierwsze znamię czynności sprawczej stanowi czasownik „*rapuit*” (uprowadził) człowieka, (2) drugie „*in iuste detinet*” (niesprawiedliwie przetrzymywał), (3) trzecie „*graviter vulneravit*” (ciężko zranił), (4) czwarte „*mutilavit*” (okaleczył) i (5) piąte „*torturam physicam vel psychicam intulit*” (dręczył torturami fizycznymi lub psychicznymi).

Pierwsze z tych znamion określa przestępstwo uprowadzenia człowieka, przez które należy rozumieć zabranie go przemocą wbrew jego woli z miejsca, w którym przebywał.

Drugie określa przestępstwo bezprawnego przetrzymywania człowieka, które polega na niesprawiedliwym pozbawieniu go wolności przemieszczania się, stanowiącej jedno z podstawowych praw człowieka.

P.V. Pino słusznie zauważa, że z zasady ten, kto dopuszcza się uprowadzenia, zazwyczaj także przetrzymuje porwaną osobę, ale może się zdarzyć, że sprawca przetrzymywania nie będzie osobą, która dokonała uprowadzenia¹⁶. Z tego względu porwanie lub przetrzymywanie mogą wystąpić jako odrębne przestępstwa. Dlatego należy odróżnić jedno przestępstwo od drugiego.

Znaczenie dla kwalifikowanej postaci uprowadzenia lub przetrzymywania ma także znamię piąte, które determinuje przestępstwo polegające na zastosowaniu tortur fizycznych lub psychicznych w celu wymuszeniażądanego przez

¹⁶ Tamże, s. 1143: „In genere chi rapisce tiene anche sequestrata la persona. Ma puo succedere che cho custodisce non sia la stessa persona che abbia sequestrato. Le due figure di delitto pertanto sono distinte”.

sprawcę zachowania się, kiedy ofiara w sposób wolny nie chce mówić, uczynić lub czegoś zaniechać. Zarówno stosowanie tortur psychicznych, jak i fizycznych godzi w wolność i godność osoby ludzkiej. Słusznym zdaniem P. V. Pinto tortury nie mogą być dopuszczone z żadnego motywu, także ze strony władzy publicznej ani w celu wymuszeniu zeznań, ani karania przestępców¹⁷. Na podkreślenie zasługuje wprowadzenie tego typu przestępstwa do systemu prawa kanonicznego. Odpowiada to w pełni nauczaniu Kościoła i świadczy o większej wrażliwości twórców prawa wspólnego katolickich Kościołów wschodnich niż tych, którzy redagowali zarówno KPK 1917, jak i KPK 1983.

2.2.4. Okoliczności modalne

Do bytu przestępstwa porwania człowieka prawodawca kościelny nie wymaga, by zachowanie się sprawcy było naznaczone szczególnymi okolicznościami. Natomiast gdy chodzi o przestępstwo przetrzymywania człowieka, zaznacza, że musi ono być „*iniuste*” (niesprawiedliwe). Z kolei dręczenie torturami może alternatywnie wystąpić w postaci znęcania się fizycznego lub psychicznego.

2.3. Znamiona strony podmiotowej czynu zabronionego

Przestępstwo porwania z kan. 1451 KKKW 1990 może być dokonane wyłącznie z winy umyślnej, czyli sprawca musi wiedzieć i chcieć uprowadzić daną osobę.

Podobnie przetrzymywanie człowieka, skoro musi być „*iniuste*”, także wymaga działania z winą umyślną.

Jeżeli chodzi o dręczenie torturami, tego rodzaju czyn jest niemożliwy do popełnienia z winy nieumyślnej, gdyż z natury rzeczy suponuje on zamiar bezpośredni wyrządzenia krzywdy ofierze.

2.4. Zagrożenie karą i środkami karnymi

Prawodawca kościelny zagroził za popełnienie każdego z wymienionych w kan. 1451 KKKW 1990 przestępstw sankcją karną obligatoryjną, ale nieokreśloną. Tak więc sędzia kościelny powinien wymierzyć karę odpowiednią do wagi przestępstwa, tzn. winy sprawcy i wyrządzonej szkody.

Z treści omawianego kanonu wynika, że w przypadku wyjątkowej szkodliwości czynu wolno wymierzyć sprawcy ekskomunikę większą¹⁸. Należy jednak

¹⁷ Tamże: „L'una e l'altra sono contro la liberta e la dignita della persona. Non puo essere ammessa per nessun motivo, neppure de parte della pubblica autorita allo scopo di estorcere confessioni, per punire delitti”.

¹⁸ Zdaniem J. Bernal Pascual przestępstwo z kan. 1451 KKKW 1990 zostało zagrożone surowszą sankcją niż przestępstwa określone w kan. 1397 KPK 1983. Zob. *Kodeks prawa kanonicznego. Komentarz*, Kraków 2011, s. 1044.

pamiętać, że zgodnie z kan. 1409 § 1 n. 2 i 2 KKKW 1990¹⁹ sędzia może zgodnie z własnym sumieniem i roztropnością albo odłożyć wymierzenie kary na czas bardziej odpowiedni, jeżeli przewiduje się, że z pośpiesznego ukarania winnego wyniknęłoby większe zło, albo może powstrzymać się od wymierzenia kary lub wymierzyć karę mniejszą, jeżeli winny poprawił się albo zadbano o naprawienie zgorzsenia i należyte wynagrodzenie szkody, albo jeżeli został już przez władzę państwową wystarczająco ukarany lub przewiduje się, że będzie przez nią ukarany²⁰.

3. Zakończenie

Z przeprowadzonej analizy dogmatyczno-prawnej przepisów prawa kanonicznego Kościoła katolickiego wynika, że normy sankcjonowane kan. 1445 i 1451 KKKW 1990, podobnie jak normy kan. 1370 i 1397 KPK 1983, dopuszczają możliwość ukarania sprawców czynów polegających na uprowadzeniu lub przetrzymywaniu dla okupu zarówno osób pełniących funkcje kościelne, jak i każdego innego człowieka. Z tej racji, że tego rodzaju porwania lub przetrzymywania są penalizowane zarówno w systemie karnego prawa kanonicznego, jak i w polskim prawie karnym, w kanonistyce określa się je mianem przestępstw mieszanych (*delicta mixta*). Podobnie jak w społeczności państwowej – mogą godzić zarówno w porządek publiczny, a bezpośrednio w prawidłowość funkcjonowania struktur kościelnych, jak i w wolność osobistą człowieka.

Prawo wspólne katolickich Kościołów wschodnich nie systematyzuje poszczególnych przestępstw, pozostawiając to zadanie nauce prawa. W konsekwencji proces dekodowania rodzajowego i bezpośredniego dobra prawnie chronionego jest znacznie trudniejszy niż w kodeksowym prawie kanonicznym dla obrządku łacińskiego.

Z analizy norm sankcjonujących zawartych w KKKW 1990 wynika, że sankcje karne przewidziane za czyny zabronione porwania lub przetrzymywania dla okupu są surowsze od tych, jakie za ich popełnienie grożą sprawcy w KPK1983.

Oprócz wymienionych czynów prawo wspólne katolickich Kościołów wschodnich penalizuje również czyn polegający na dręczeniu torturami fizycznymi lub psychicznymi, stąd też wierny podlegający temu prawu, będący sprawcą uprowadzenia lub przetrzymywania połączonego z torturami, byłby pociągnięty do odpowiedzialności w świetle tegoż prawa za dokonanie dwóch przestępstw.

¹⁹ Can. 1409 § 1 n. 1 i 2 CCEO 1990: „In lege poenali applicanda, etsi lex utitur verbis praeceptivis, iudex pro sua conscientia et prudentia potest: 1° poenae irrogationem in tempus magis opportunum differre, si ex praepropera rei punitione maiora malaventura praevidentur; 2° a poena irroganda abstinere vel poenam mitiorem irrogare, si reus emendatus est necnon de reparatione scandali et damni congrue provisum est aut si ipse reus satis ab auctoritate civili punitus est aut punitum iri praevidetur”.

²⁰ P.V. Pinto, dz. cyt., s. 1143.

Należy wskazać, że Kościół katolicki nie ma tak rozbudowanego systemu ścigania ani wypracowanej metodyki postępowania w przypadkach przestępstw omawianego rodzaju, jaki jest umocowany w polskim systemie prawnym. Ciężar wyświetlenia wszystkich okoliczności popełnienia przestępstwa i doprowadzenia do ukarania winnego spoczywa w Kościele katolickim na rzeczniku sprawiedliwości działającym z upoważnienia biskupa, któremu jurysdykcyjnie podlega sprawca przestępstwa. Jeżeli rzecznik sprawiedliwości uzna, że należy prowadzić postępowanie na drodze sądowej, wówczas sędzia kościelny, biorąc pod uwagę dowody zgromadzone przez rzecznika na etapie wstępnego dochodzenia, dokonuje ich niezależnej weryfikacji i uzupełnia je, także korzystając z pomocy sądów państwowych, jeżeli sprawa była przez nie rozpatrywana.

Z przeprowadzonych powyżej analiz wynika, że w systemie kar Kościoła katolickiego nie ma kary pozbawienia wolności, ale istnieje kara ograniczenia wolności osób duchownych. Przewidziane za te przestępstwa sankcje mogą być wymierzane w Kościele obrządku łacińskiego albo na drodze sądowej, albo administracyjnej, jeżeli nie jest możliwe przeprowadzanie procesu sądowego. Natomiast w katolickich Kościołach wschodnich wymiar kar może nastąpić wyłącznie na drodze sądowej, czyli analogicznie jak w systemie prawa polskiego. Oczywiście natura sankcji karnych z uwagi na specyfikę społeczności kościelnej ma charakter duchowy.

KIDNAPPING OR HOSTAGE-KEEPING FOR RANSOM IN CODE OF CANONS OF ORIENTAL CHURCHES FROM THE YEAR 1990

SUMMARY

Subject of this article is the legal research on crime of kidnapping or hostage-keeping for ransom in jurisdiction of Code of Canons of Oriental Churches. Dogmatic and legal analysis of norms of the present code shows that can. 1445 and can. 1451 CCEO of 1990, alike can. 1370 and can. 1397 Code of Canon Law (CIC of 1983), provide the possibility to punish perpetrators of kidnapping or hostage – keeping for ransom of cleric persons, as well as any other person. Regarding this crime, penal sanctions upon CCEO of 1990 are heavier than these, which can be ordered based on CIC of 1983.

Aside from mentioned offences, Canon Law of Oriental Churches penalizes physical or psychical tortures, so offender who kidnap or keep hostages with tortures will be liable for this crime.

According to Canon Code of Oriental Churches, solely the court can order penalties, so likewise in Polish penal law. However, due to specific ecclesiastic community, the nature of penal sanctions is spiritual.

KEY WORDS: kidnapping for ransom, hostage-taking, hostage keeping, ransom, kidnapping of clerics, Code of Canon Law 1983, Code of Canons of Oriental Churches 1990, criminal canon law